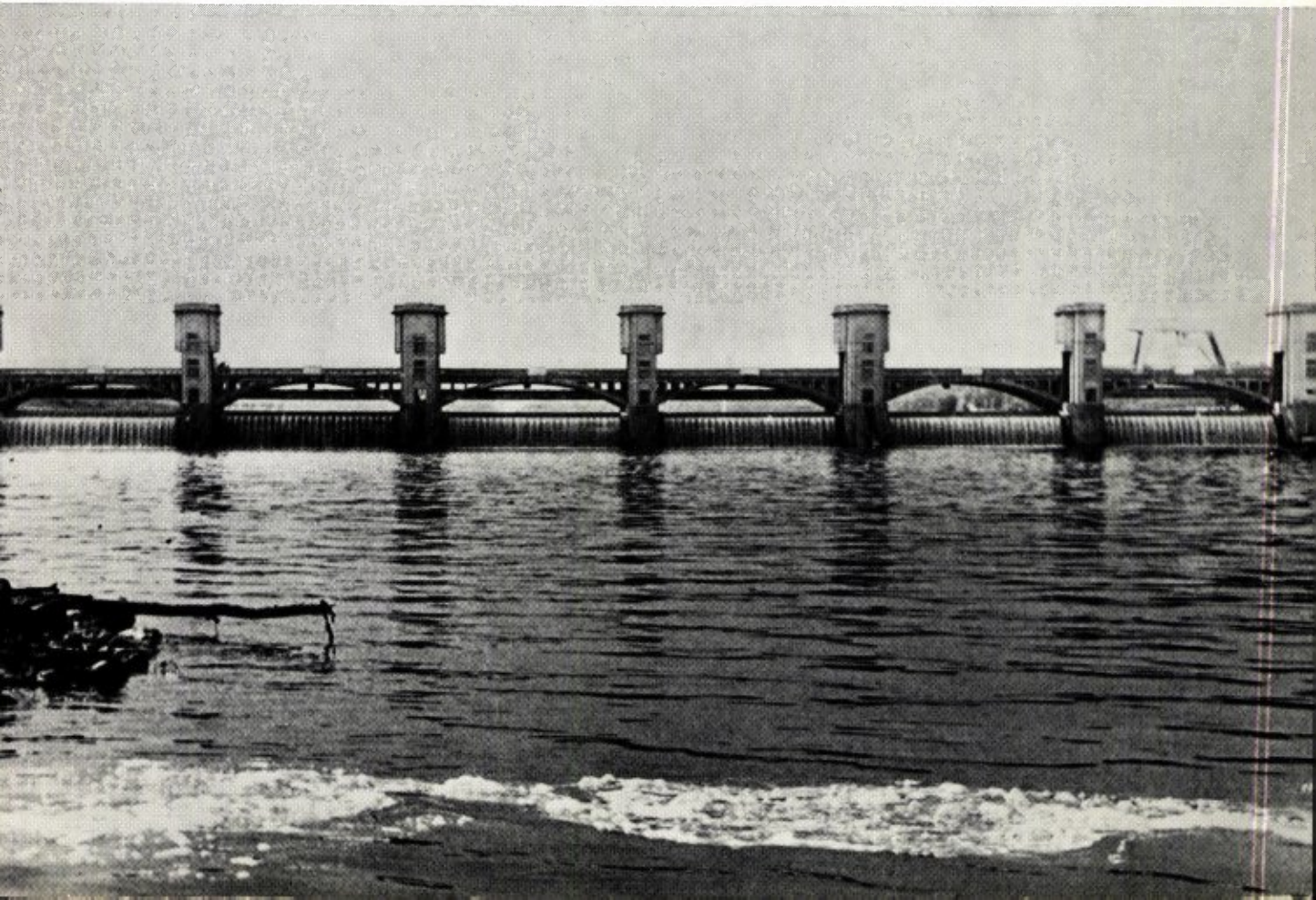

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

61e jaargang no 6

30 juni 1972

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap
in Limburg

MAASTRICHT, 30 juni 1972

REDACTIE: R. Geurts; Dr. P. J. van Nieuwenhoven;
Prof. Dr. J. K. A. van Boven.
Hoofdredactie: Mevr. Dr. W. Minis-van de Geyn,
Bonnefanten 5, Maastricht (tel. 043-12556).

ADMINISTRATIE: Adreswijzigingen, opgave van nieuwe leden, bestellingen van Maandbladen te zenden aan administrateur Th. Maassen, Bosquetplein 7, Maastricht. Telefoon 043-14174.

Afzonderlijke nummers voor niet-leden f 1,50, voor leden f 1,25; dubbelnummers f 2,50 en f 2,—.
Auteursrechten voorbehouden.

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP

Voorzitter: Prof. Dr. J. K. A. van Boven,
Bosquetplein 7, Maastricht.

Secretaris: J. A. M. Heerkens Thijssen,
St. Lambertuslaan 29, Maastricht. Tel. 043 - 16071

Penningmeester: P. Wassenberg, Hertogsingel 87 A, Maastricht
giro 1036366 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap Maastricht.

Lidmaatschap: f 12,50 per jaar (gezinscontributie f 15,—).
Het Maandblad wordt aan alle leden gratis toegezonden.
Prijs voor niet-leden f 15,— per jaar.

INHOUD:

Aankondiging van de maandvergaderingen	74
Volkshogeschool Valkenburg	74
Uit eigen kring	74
Rondreisexpositie Natuurhistorisch Museum	75
Verschenen	75
Uitgedacht, dagje uit	75
De natuur in	77
Stichting Milieuraad Limburg	78
Over milieu gesproken . . .	80
Verslagen van de maandvergaderingen	83
Vrienden der natuur, Venlo	86
S. J. van Ooststroom	
Enige voor Nederland nieuwe bladwespen	87
Europees protest tegen Belgische vogelvangst	88

In het artikel „Wie vervuult het Maaswater in Zuid-Limburg” in het Natuurhistorisch Maandblad no. 11/12, Jrg. 60, 1971, blz. 153, tonen Jansen en Theunissen aan dat het grootste gedeelte van het zuurstoftekort van het Maaswater in Zuid Limburg een gevolg is van de lozingen van het niet-gezuiverde afvalwater van de stad Luik.

In dit artikel wijzen de auteurs op het belang van een goed internationaal overleg inzake de kwaliteit van het Maaswater met België.

De centrale persoon bij dit overleg is ir. O. H. Boom, hoofdingenieur-directeur van de Rijkswaterstaat in de Directie Limburg te Maastricht.

Of de stad Luik haar afvalwater gaat zuiveren en de toestand van het Maaswater in Zuid Limburg zal verbeteren hangt af van de resultaten van dit internationaal overleg.

Foto omslag:

De Maas is het vuilst, stroomafwaarts van de lozingen van het niet gezuiverde afvalwater van de stad Luik.

Foto pagina 73:

Luik, een wereldstad zonder afvalwaterreiniging! (met een vervuiling, merkbaar in de zuidlimburgse Maas).

foto's: J. D. Johns.

AANKONDIGINGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Maastricht en Heerlen zullen in de maanden juli en augustus geen ledenvergaderingen worden gehouden.

De eerstvolgende bijeenkomst te Maastricht zal plaats vinden in het Natuurwetenschappelijk Veldstation te Cadier en Keer, tesamen met deelnemers aan de cursus Postacademische Vorming en leden van de Interlimburgse biologenvereniging.

Het programma van deze bijeenkomst zal in het volgende nummer worden vermeld.

Te Heerlen is de eerstvolgende vergadering op dinsdag 5 september in het Grotius College.

VOLKSHOGESCHOOL „VALKENBURG“

Gedurende de „Mens en Natuur“ week, — die, zoals reeds aangekondigd in ons Maandblad no 3 van 31 maart j.l., van 31 juli - 5 augustus wordt gehouden — zullen ook enige excursies worden gemaakt.

De heer J. Th. ter Horst van Staatsbosbeheer te Maastricht leidt een excursie naar Eijsden en Ternaaien (B.) waar een petrochemische industrie de Maasvallei bedreigt.

De heer J. W. M. Savelberg te Meerssen zal tussen de bedrijven door de wandelingen leiden in de omgeving van de Volkshogeschool.

Tenslotte wordt o.l.v. Dr. H. J. P. Bauer, Beauftragte für Naturschutz und Landschaftspflege in Aken, een excursie gemaakt naar de Nord-Eifel.

Voor opgave en nadere inlichtingen: Volkshogeschool Valkenburg, Postbus 50, Valkenburg.

De totale kosten met inbegrip van logies, excursies, enz. bedragen f 105,— per persoon en f 85,— voor studerenden.

UIT EIGEN KRING

Ons lid de heer J. H. M. Hilgers te Amstelveen, bekend bij onze leden vanwege zijn artikelen over de achteruitgang van de Orchidaceae in Limburg is op 25 mei ll. aan de Rijksuniversiteit te Utrecht ge-

In het midden de jonge doctor als excursieleider bij het bezoek van het Natuurhistorisch Genootschap aan de orchideeëntuin in het Gerendal op 28 mei ll.

foto: mej. drs. R. van Wessem.

promoveerd tot doctor in de Wiskunde en Natuurwetenschappen op een proefschrift getiteld: Immunological detection of oncornaviruses in normal and neoplastic tissues from individual animals.

De heer J. Th. ter Horst, wiens fotowerk in diverse jaargangen van het Natuurhistorisch Maandblad prijkt, ontving van de Fédération Internationale de l'art Photographique, waarbij 50 landen zijn aangesloten, de hoge onderscheiding van „Artiste”; voor een amateurfotograaf betekent dit het summum!

NATUURHISTORISCH MUSEUM

Programma der rondreisexpositie:

„zwemmen - kruipen - lopen - vliegen”

28 juni - 7 augustus te Maastricht in het Museum.
24 augustus - 12 september in Venray in het gebouw van de scholengemeenschap Jerusalem, Eindstraat 10.

VERSCHENEN

PUBLICATIES VAN HET NATUURHISTORISCH
GENOOTSCHAP IN LIMBURG

Reeks XXI, 1971.

Dr. J. Hofker: Studies of Foraminifera. Part III.

Prijs voor leden f 35,—, voor niet-leden f 40,—.

Verkrijgbaar aan het Natuurhistorisch Museum.

ATLAS PROVISOIRE DES INSECTES DE BELGIQUE
cartes 401 - 500.

édité par Jean Leclercq.

Collaboration scientifique: Marcel Leclercq, Fernand Wolf.

Collaboration technique: Robert Depireux, Christian Wonville.

Cartes 501 à 600.

Cartographie des Invertébrés Européens

Promoteurs: John Heath (Monk Wood)

Jean Leclercq (Gembloux)

Edition et distribution: Faculté des sciences agronomiques de l'état. Zoölogie générale et faunistique, Gembloux (B.).

Prix B.Frs. 128,—.

UITGEDACHT, DAGJE UIT

SAVELSBOS TE MOERSLAG

Op de oostelijke helling van het Maasdal tussen de dorpen Cadier en Keer en St. Geertruid ligt het staatsnatuurreservaat het „Savelsbos”, 175 ha groot, dat eigenlijk verscheidene boscomplexen omvat, waaronder het eigenlijke Savelsbos, het Eynderbos, het Rijckholterbos en het bos op de Riesenberg. Zij stofferen als een langgerekte coulisse de grillig gevormde randen van de oostelijke Maasdalhelling. Het plateau zelf ligt gemiddeld 130 meter boven de zeespiegel en 80 tot 90 meter boven de Maasvallei.

Het Savelsbos strekt zich uit als een coulissenbos over een lengte van 6 km. Het grootste gedeelte van het bos, t.w. ongeveer 175 ha, is eigendom van het Ministerie van C.R.M. en als natuurreservaat in beheer bij het Staatsbosbeheer.

Na een doorbraak van de Maas ca. 200.000 jaar geleden heeft deze rivier zich hier een dal van 3 tot 4 km breedte ingeslepen, dat aan beide zijden door steilranden wordt ingesloten. De begrenzing aan de westzijde is de St. Pietersberg en aan de oostzijde het hierboven genoemde gebied.

De Maasdalhelling wordt op diverse plaatsen doorbroken door droge insnijdingen, zgn. droogdalen, die ook wel „dellen” of „grubben” worden genoemd. De grubben ontstaan door erosie ten gevolge van menselijk verkeer, vormen de natuurlijke verbindingswegen van de dorpen op het plateau met de plaatsen in het Maasdal. In het bos gaven zij tevens natuurlijke grenzen aan, waardoor verschillende onderbenamingen ontstonden. Hierop wijzen de volgende namen: de Riesenberg, de Trichterberg, het Savelsbos, alsmede het Ryckholter- en Eysderbos.

Door deze hoge ligging van het plateau is het bos van verre zichtbaar en als groenstrook in het landschap van onschatbare waarde. De opbouw van deze Maasdalhelling is in enkele oude grint- en mergelgroeven mooi te zien. Van de aanwezigheid van deze materialen maakte de mens een dankbaar gebruik.

Hier tonen zich de lagen aan het oog, zoals ze boven elkaar zijn afgezet. Men ziet het krijt in de ondergrond, waarboven achtereenvolgens het fijn zand, grof zand en grint en daarna de löss. Door diverse invloeden zijn er lagen weggespoeld en elders afgezet, terwijl hierdoor andere gesteenten aan de oppervlakte kwamen. Dit is in de natuurlijke plantengesellschaften en bostypen te herkennen.

De belangrijkste toegangen tot die bosgebieden zijn:

a. Het bezoekerscentrum van het Staatsbosbeheer, Moerslag 14, aan de weg van Sint Geertruid naar Eijsden. Bereikbaar via de Mergellandroute (bij ANWB-bordje 64 van die route links afslaan). Per bus is het bezoekerscentrum van Maastricht uit bereikbaar met lijn 3 (uitstappen halte kerk St. Geertruid), en met lijn 1 (uitstappen bij halte Risac en daar linksaf de St. Geertruideweg inslaan). Beide buslijnen hebben een halte op het Stationsplein te Maastricht. Van het bezoekerscentrum uit, waar allerlei bijzonderheden over bodem, planten- en dierenwereld van het natuurreservaat zijn uitgebeeld of tentoongesteld, kunt u prachtige wandelingen maken. Tegenover het gebouwtje ligt een kleine parkeerplaats.

Het bezoekerscentrum is elke zaterdag en zondag geopend van 11 tot 17 uur; een receptionist kan alle gewenste inlichtingen verstrekken.

b. De parkeerplaats links van de weg Gronsveld-Eckelrade, bestaande uit een verlaten mergelgroeve. Steil oprijzende krijtwanden en een kleine „grot” getuigen van de voorbij mergelwinning.

Wandelingen. De 5 wandelingen die zijn uitgezet kan men alle beginnen bij het bezoekerscentrum, Moerslag 14 te St. Geertruid, alwaar de routes op een oriëntatiebord staan aangegeven. Ze zijn in het veld aangeduid door paaltjes met gekleurde koppen. Hun duur is als volgt: blauw $\frac{1}{2}$ uur; geel 1 uur; rood 2 uur; groen $2\frac{1}{2}$ uur; wit $3\frac{1}{2}$ uur. Elke wandeling voert weer naar het bezoekerscentrum terug.

Langs de blauwe wandelweg is in het seizoen een natuurpad uitgezet. Wanneer duizenden bloeiende planten de bosbodem met kleurgolven overdekken, staan overal langs deze route meer dan 100 naam-bordjes, met een korte uitleg die van deze wondere wereld vertelt.

Men kan er in grote getale de volgende planten aantreffen: o.a. adelaarsvaren, bochtige smele, lelietjes van dalen, viooltje, grote veldbies, valse salie, veelbloemige salomonszegel, gewone sleutelbloem, bosanemoon, muskuskruid, etc. De aanwezigheid van kalk in de direkte ondergrond wordt aangetoond door het voorkomen van de bosrank en overjarig bingelkruid.

De dierenwereld in het bos is vertegenwoordigd door konijn, eekhoorn, das, steenmarter en bunzing, terwijl van de vogels kunnen worden genoemd buizerd, torenvalk, ekster, houtduif, groene en bonte specht, grote lijster, zanglijster, koolmees, staartmees, pimpelmees, matkop, glanskop e.a.

In de rode wandelweg is als bijzondere attractie één van de steilste hellingen van Zuid-Limburg opgenomen. Een trap van 155 treden loopt van de top van de helling naar beneden.

Vanaf mei tot en met augustus worden elke zaterdag en zondag om 15.00 uur rondwandelingen vanuit het bezoekerscentrum georganiseerd (Moerslag 14 dus).

Het bezoekerscentrum is enkel vóór en ná de wandelingen geopend.

JOCHUMHOF TE STEYL

De botanische tuin is dagelijks geopend van 14.00-18.00 uur. Buiten de vaste openingstijden is groepsbezoek op aanvraag mogelijk. Groepen van 20 of meer personen krijgen een reductie van 25%. De entree bedraagt voor volwassenen f 1,— p.p., kinderen tot 12 jaar hebben onder geleide toegang voor 0,50 p.p. Voor schoolbezoek geldt een tarief van f 0,25 p.p.

DE NATUUR IN

Excursie van het Natuurhistorisch Genootschap

Entomologische excursie o.l.v. prof. dr. J. van Boven.

Zaterdag 26 augustus 1972 zal een entomologische excursie plaats hebben naar het Leudal. Alle deelnemers worden om half elf verwacht ter hoogte van het rusthuis St. Elisabeth (gelegen langs de weg van Haelen naar Roggel). Komende vanuit de richting Haelen vindt men rechts tegenover St. Elisabeth de gelegenheid om de auto te parkeren. Bij goed weer zullen de deelnemers in de vrije natuur kunnen picknicken. Opgave tot deelname tot en met dinsdag 22 augustus a.s. bij de administrateur Th. Maassen, Bosquetplein 7 Maastricht (telefoon 043-14174). Gaarne opgave van eventuele vrije plaatsen in de auto.

Het excursieterrein van dit jaar ligt links van het parkeerterrein en werd op onze vorige wandelingen nog nooit bezocht. Het wordt ingesloten door de genormaliseerde Leu- en Zelsterbeek en is gedeeltelijk gecultiveerd. Enkele bosgebieden zijn onttrokken aan de recreatie om de koloniestichting van twee parasitaire soorten bij de grasmier, *Tetramorium caespitum*, te bestuderen. De excursisten zullen o.a. deze terreinen bezoeken en kennis kunnen maken met het onderzoek. Zoveel mogelijk zal de oecologie van het insect in zijn natuurlijk milieu bestudeerd worden. Alle deelnemers zullen daarom een uitvoerig overzicht ontvangen van alle insecten die tijdens de excursie worden waargenomen.

Excursie Vrienden der natuur, Venlo

Op Zondag 20 augustus organiseren de „Vrienden der Natuur” te Venlo een morgenwandeling rond het Landgoed De Hamert. Na afloop kan koffie worden gedronken in de Jachthut „Op de Hamert”. Dat ook leden van het Natuurhistorisch Genootschap welkom zijn wordt ten overvloede vermeld. Vertrokken wordt te Venlo om 9.30 uur vanaf het Station. (kosten: entree de Hamert f 0,25).

Programma excursiecommissie Zuid Limburg

- 1 juli Elke zaterdag wandelingen over de Brunsummerheide o.l.v. IVN-Brunssum.
t/m
- 12 aug. Vertrek Camping De Zeekoelen om 19 uur.
Zondag Door Geuldal naar 't Meerssenerbos, o.l.v. IVN-Meerssen. Vertrek V.V.V.-kantoor Meerssen om 14.30 uur.
2 juli Benzenraderbos en natuurreservaat Putberg, o.l.v. IVN-Heerlen. Vertrek van kapel Benzenrade om 14.30 uur.
- Zondag Wandeling naar het Orsbacher Wäldchen, o.l.v. IVN-Bocholtz. Vertrek kruispunt Baneheide (tankstation) om 13.30 uur (pas meenemen).
9 juli Bustocht Erkenzruhr (Nrd. Eifel), o.l.v. IVN-Schaesberg/Nieuwenhagen. Opgave door storting f 7,— leden, f 8,— niet-leden, f 5,— kinderen op girorekening 1926054 t.n.v. dhr. G. Louppen, Rimburch. Bus vertrekt uit Heerlen.
- Zondag Ochtendwandeling Kluis - Daölkesberg - Molenweg-Groeneweg - Goudsberg, o.l.v. IVN-Valkenburg.
16 juli Vertrek V.V.V.-kantoor Valkenburg om 5 uur. Bustocht naar La Roche-België, o.l.v. IVN-Meerssen. Opgave en inlichtingen bij J. H. Savelberg, Meerssen, tel. 2983. Bustocht naar Nonceveux (B.) o.l.v. IVN-Schaesberg/Nieuwenhagen. Opgave door storting f 7,— leden, f 8,— niet-leden, f 5,— kinderen op girorekening 1926054 t.n.v. dhr. G. Louppen, Rimburch. Bus vertrekt uit Heerlen 10 uur.
- Zondag Dagwandeling omgeving Noorbeek (Savelsbos) o.l.v. IVN-Kerkrade. Opgave vóór 17 juli door storting f 4,50 op girorekening 3526537 t.n.v. penn.meester IVN-Kerkrade of tel. 04445-6126. Vertrek H. Hartbeeld, Eygelshoven 8.45 uur, Markt Kerkrade 9 uur, Onderspekholz 9.10 uur.
23 juli
- Zondag Wandeling naar het Malensbos, o.l.v. IVN-Vijlen/Vaals. Vertrek Hotel Mergelland te Holset/Vaals om 14.30 uur.
30 juli Bustocht naar Münstereifel, o.l.v. IVN-Schaesberg/Nieuwenhagen. Opgave door storting f 7,50 leden, f 9,50 niet-leden, f 5,50 kinderen op girorekening 1926054 t.n.v. dhr. G. Louppen, Rimburch. Bus vertrekt om 9 uur.

DE STICHTING MILIEURAAD LIMBURG

Het belang voor ons leefmilieu en het zorgvuldig bewaren van zo groot mogelijke natuurgebieden is de laatste jaren steeds duidelijker geworden; de aantasting door onze samenleving van deze natuurgebieden werd echter ook steeds veelvuldiger en ingrijpender.

Tot voor enkele jaren kon de landelijke „Contactcommissie voor Natuur- en Landschapsbescherming” in vele gevallen de alarmklok luiden bij dreigende aanslagen op het ons nog resterende bezit aan „natuur”. Diverse omstandigheden (o.a. het opheffen van de verplichting tot centrale melding van iedere wijziging in de status quo in daarvoor aangewezen arealen) maakten, dat naast deze landelijke instantie een meer regionaal werkend „wakend oog” dringend nodig was voor het veiligstellen van ons leefmilieu.

In overleg met en gesteund door het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk nam de Contactcommissie dan ook stappen om tot de oprichting te geraken van provinciale samenwerkingsorganen op het gebied van de bescherming van ons leefmilieu in het algemeen en van het natuurbehoud in het bijzonder.

In Limburg werd hiertoe contact gelegd met de Stichting „Het Limburgs Landschap”, die op zijn beurt medewerking zocht en vond bij het I.V.N.-Limburg en bij het Natuurhistorisch Genootschap. Reeds spoedig werden ook de „Vrienden der Natuur” in Venlo en Weert in het overleg betrokken. Een en ander resulteerde in de oprichting op 15 november 1971 van de Stichting MILIEURAAD LIMBURG als overkoepelend orgaan van ruim 50 organisaties en groeperingen van mensen, die zich bezorgd maken over de dreigende verschraling van het leefmilieu in onze provincie.

De doelstelling van dit nieuwe samenwerkingsorgaan is in de statuten van de Stichting weergegeven:

— a. het buiten de partij-politieke kaders coördineren en stimuleren van de in Limburg werkende organisaties op het gebied van het milieubeheer, natuurbehoud en landschapsbescherming;

— b. het beoordelen, beïnvloeden en begeleiden van het betreffende beleid van de diverse overheden en andere instanties, alsmede particulieren in de provincie;

— c. om op deze wijze te trachten de verdere verstoring van het voor de maatschappij zo essentiële natuurlijke evenwicht te voorkomen en dit evenwicht waar mogelijk te herstellen.

Bij het verwezenlijken van dit doel, zal zeker in het begin, een duidelijke beperking geboden zijn. Het ontbreekt de nieuwe stichting voorlopig nog aan middelen om op alle gebieden, die ons leefmilieu bedreigen, actief te zijn. Nadrukkelijk wordt, althans voorlopig, het accent gelegd op bedreigingen van ons leefmilieu in de sectoren, die samenhangen met de „natuur”.

Onwillekeurig zal bij velen de vraag rijzen in hoeverre deze nieuwe Milieuraad zich bemoeit met zaken, die tot het werkterrein van het Limburgs Landschap behoren. Een onderling overleg met het Landschap resulteerde in een nauwkeuriger taak-formulering van beide instanties. Duidelijk wordt daarin benadrukt, dat Limburgs Landschap en Milieuraad Limburg twee elkaar aanvullende lichamen zijn.

— De Milieuraad Limburg is een coördinerende instantie, die een trait d'union wil zijn tussen overheid en de burgerij, resp. de in deze burgerij bestaande groeperingen en organisaties, werkzaam op het terrein van de milieubescherming of het milieubeheer. Zij tracht over en weer begrip te kweken en misverstanden te voorkomen c.q. uit de weg te ruimen. Zij ziet een zeer belangrijke taak in het stimuleren en begeleiden van de persoonlijke inzet van burgers, die invloed kan hebben op de noodzakelijke mentaliteitsverandering van de bevolking. Via de bij haar aangesloten organisaties en groeperingen tracht zij het zoeken naar en uitwerken van alternatieve oplossingen van „milieu-bezwaarlijke” problemen te stimuleren. Het Limburgs Landschap is een der grootste van de ruim 50 bij haar aangesloten organisaties.

— Het Limburgs Landschap is in eerste instantie een organisatie met een uitvoerende taak. Het belast zich primair met het veilig stellen van daarvoor in aanmerking komende natuurterreinen en het zorgvuldig beheren hiervan ten behoeve van de bevolking. Zijn werkterrein omvat de gehele provincie Limburg.

Naast de uitvoerende werkzaamheden zal het Limburgs Landschap zich daar kunnen inzetten, waar natuur en landschap in onze provincie rechtstreeks worden bedreigd. In dit kader is zijn belangstelling voor de planning van wegen etc. aan te merken. Het Limburgs Landschap heeft via de studie van Ir. W. Thijssen een „Model voor de toekomst van een Limburgs Landschap” laten ontwerpen, daarmee een visie op de toekomst van het landschap in Limburg gegeven en tevens een visie op het daarvoor noodzakelijke beleid.

Een effectieve bescherming van ons leefmilieu is slechts te verwezenlijken via een nauw en goed overleg tussen overheid (als uitvoerend orgaan), industrie en bevolking.

De MILIEURAAD LIMBURG wil in dit overleg de stem van de bevolking zijn.

De Milieuraad is daarbij niet de instantie, die in het vervolg alle acties en zorgen voor bescherming van natuur en milieu van de bestaande particuliere groeperingen wil overnemen. Zij wil, integendeel, deze acties begeleiden en stimuleren.

En zij wil trachten het communicatiemedium te zijn, waarlangs enerzijds overheid en industrie in voorkomende gevallen in rechtstreeks overleg kunnen treden met het bezorgde deel van de bevolking en waarlangs anderzijds deze bevolking haar stem kan laten doorklinken bij de overheid en de industrie.

In de Milieuraad heeft elk der aangesloten groeperingen een stemgerechtigde vertegenwoordiger. Een door de Raad gekozen dagelijks Bestuur behandelt de lopende zaken. Het steunt daarbij veelvuldig op de specialistische kennis van een aantal deskundigen, die zich (à titre personnel) bereid hebben verklaard het

werk van de Milieuraad te steunen. Aan het Provinciaal Bestuur is een subsidie aangevraagd, waardoor het mogelijk moet worden een secretariaat van full-time staf-medewerkers aan te stellen.

Ook elders in ons land worden of zijn dergelijke milieuraaden opgericht. In de provincie Gelderland is enkele maanden geleden een subsidie verleend, op basis waarvan de aanstelling van een full-time secretaris kon plaats vinden. In Limburg is op de subsidieaanvraag nog geen beslissing genomen.

Samenstelling Dagelijks Bestuur van de
Stichting Milieuraad Limburg
de Bosquetplein 7
Maastricht
Tel. 043 - 14174

Voorzitter:	Notermans, Mr. F. J. J. M. C. Venlo.
Plv. voorzitter:	Groot, Drs. P. J. G. Eijdsden.
Secretaris:	Heerkens-Thijssen, J. A. M. Maastricht.
Plv. secretaris:	Moerenhout, P. Brunssum.
Penningmeester:	Koster, H. F. M. Ing. Geleen.
2e penningmeester:	Spreuwenberg, P. Weert.
Lid, belast met contacten overheids- instanties	Montagne, Dr. D. G. Maastricht (Heer).
Lid voor contacten Noord Limburg	Kool, Fr. Arcen.
Administrateur:	Winther, T. O. Bunde.

D.G.M.

OVER MILIEU GESPROKEN . . .

IR. O. H. BOOM, HOOFDINGENIEUR-DIREKTEUR VAN DE RIJKSWATERSTAAT IN DE DIREKTIE LIMBURG TE MAASTRICHT EN VOORZITTER VAN DE VOORMALIGE WERKGROEP SANERING MAAS SPRAK OP 4 MEI J.L. MET DE REDAKTIE VAN HET NATUURHISTORISCH MAANDBLAD OVER HET KWALITEITSBEHEER VAN HET MAASWATER.

Red. Hoe is het organisatie schema of met andere woorden de verdeling van de taken bij het kwalitatief beheer van het Maaswater in Limburg?

ir. Boom. Verwijst naar het antwoord van de heer Drees, minister van Verkeer en Waterstaat op vragen van de heer Oele betreffende een efficiënte aanpak van de sanering van de Maas (Aanhangsel handelingen Tweede Kamer 1971-1972, blz. 1955), waarin vermeld staat dat het kwalitatief beheer van de Maas bij het Rijk berust en dat van de zijrivieren bij de Provincies. Het betreft hier een passief beheer (in wettelijke zin). De term „passief” is niet erg gelukkig gekozen, want het Rijk is bij dit beheer zelfs erg actief (in letterlijke zin). De direktie Limburg heeft de zorg voor de Maas vanaf Eijsden tot voorbij Den Bosch. Aanbevelingen voor het te voeren beleid op korte en langere termijn zijn vastgelegd in het rapport van de werkgroep sanering Maas van april 1971. In het kader van het kwalitatief beheer koördineert en stimuleert de direktie Limburg onderzoeken naar de verontreiniging van het Maaswater, geeft zij

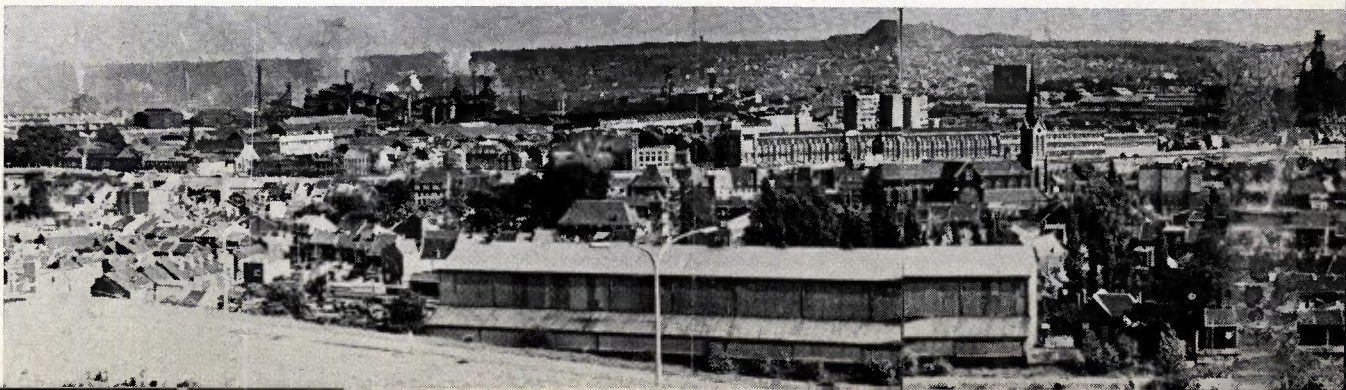
lozingsvergunningen af en past deze aan en doet zij voorstellen aan de minister van Verkeer en Waterstaat inzake de besteding van de door het Rijk geïnde heffingen. De direktie wordt bij haar taak geadviseerd door het Rijksinstituut voor Zuivering van Afvalwater (R.I.Z.A.). De heffingen worden geïnd door het bureau verontreinigingsheffing rijkswateren dat eveneens onderdeel uitmaakt van Rijkswaterstaat.

Red. Wie voert het overleg met België?

ir. Boom. Vertegenwoordigers van de Nederlandse ministers van Buitenlandse Zaken, van Volksgezondheid en Milieuhygiëne en van Verkeer en Waterstaat, en vertegenwoordigers van hun Belgische ambtgenoten van Volksgezondheid en het Gezin en van Openbare Werken. In het kader van dit overleg zijn een tweetal werkgroepen ingesteld, n.l. de werkgroep kwaliteit Maaswater en de werkgroep verdeling Maaswater. Omdat de grootte van de Maasafvoer in belangrijke mate de kwaliteit ervan bepaalt, worden beide werkgroepen van Nederlandse kant door één persoon voorgezeten en wel door mij. De Belgische voorzitter is de directeur-generaal van de dienst der Scheepvaart te Luik. Voorts hebben van Nederlandse zijde in de werkgroep zitting vertegenwoordigers van het Rijksinstituut voor de Drinkwatervoorziening (R.I.D.) en van het R.I.Z.A. De werkgroepen vergaderen een tot twee keren per maand.

Red. Welke minimumafvoer van de Maas aan de Belgisch-Nederlandse grens is voor Nederland nog acceptabel?

ir. Boom. Het probleem is niet in eerste instantie een

bepaalde minimumafvoer. Het gaat vooral om de frekwentie van voorkomen van lage afvoeren, waarbij de behoeften van beide landen niet geheel kunnen worden gedekt. Wanneer onvoldoende water in de Maas ter beschikking is, moeten wij ons behelpen door de elektrische centrales op koeltorens over te laten schakelen, door drinkwater te onttrekken aan spaarbekkens, door minder water te onttrekken ten behoeve van land- en tuinbouw, door beperking van de scheepvaart inclusief het terugpompen van schutwater en door het beperken van het lozen van afvalwater, waardoor tijdelijk een geringere hoeveelheid doorspoelwater geaccepteerd kan worden. De grootte van een minimumafvoer is dan ook niet te geven, temeer omdat de behoefte aan water varieert gedurende het jaar.

Red. Welke zijn de toekomstige kwaliteitsnormen die aan het Maaswater bij de Belgisch-Nederlandse grens gesteld zullen worden?

ir. Boom. Ook hier dient weer vooropgesteld te worden dat er een duidelijk verband is tussen de grootte van de afvoer en de kwaliteit. Binnen de werkgroep is over de normen vrijwel overeenstemming bereikt. Gezien het vertrouwelijke karakter van deze cijfers wil ik deze op dit moment nog niet noemen. Wel kan hieraan toegevoegd worden dat de normstelling het gehele arsenaal van verontreinigende stoffen zal betreffen, dus ook eutrofiërende stoffen, fenolen, fluoriden, vergiften e.d. Bij het stellen van deze normen wordt eveneens rekening gehouden met de wateren waarin de Maas uitmondt, dit in verband met de

accumulatie van een aantal giftige stoffen (b.v. kwik) in organismen in brak en zout water.

Red. Wie voert het internationaal overleg over de waterkwaliteit van de grensoverschrijdende zijrivieren van de Maas?

ir. Boom. Aan de Duitse kant Rijk, Provincie en beheerder in de z.g. Permanente Grenswaterencommissie; aan de Belgische kant is dit nog onvoldoende geregeld.

Red. Wat moet een hengelsportvereniging doen wanneer vissterfte wordt waargenomen in de Nederlandse Maas als gevolg van (zichtbare) verontreiniging die van België afkomstig is?

ir. Boom. Ons alarmnummer bellen. Dit telefoonnummer (043-11157) staat vermeld op blz. 2 van de telefoongids (voor het district Maastricht).

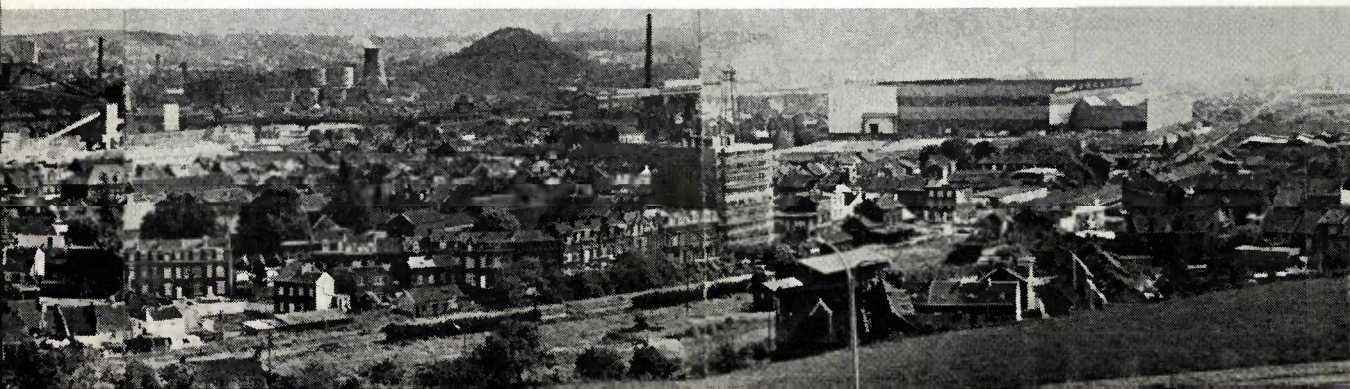
Red. Hoe kan men in dit geval de betreffende Belgische lozer(s) dwingen tot betaling van een schadevergoeding? Doet de Rijkswaterstaat dit?

ir. Boom. Neen, dit is een privaatrechtelijke zaak. Hoe precies te handelen en of de uitkomsten van metingen van de Rijkswaterstaat geldigheid hebben bij een internationale privaatrechtelijke procedure, is mij niet bekend. Het is echter aan te raden om hierover juridisch advies in te winnen.

Red. Hoever is het met de sanering van de Maas in Limburg (voorbereiding, maken van bestekken, uitvoering of in gebruik stelling van zuiveringstechnische werken)? Gedacht wordt hierbij aan de te bouwen installaties voor respectievelijk de K.N.P., Maastricht, DSM-Chemie, Roermond en Venlo.

Luik, industriestad.

foto: J. D. Johns.

ir. Boom. Voor de K.N.P. komt een zuiveringsinstallatie (met een rendement voor biologisch afbreekbare stoffen van 90%) tegen het einde van 1973 klaar.

Red. Waarom worden hier de papiervezels niet uit het afvalwater teruggewonnen? Wat blijft er aan biologisch afbreekbare stoffen over wanneer men hiertoe zou overgaan?

ir. Boom. Op deze detail-vraag weet ik geen antwoord. Wel kan in het algemeen gesteld worden dat bij bedrijven nagegaan wordt of het niet mogelijk is om via interne maatregelen een goedkopere oplossing te vinden voor het afvalwaterprobleem dan de bouw van een (externe) zuiveringsinstallatie.

Ten aanzien van Maastricht kan ik meedelen dat de zuiveringsinstallatie Maastricht Zuid-Oost waarschijnlijk eind 1974 klaar zal komen. Voor deze installatie zullen vrijwel geen uitkeringen door het Rijk worden gedaan, omdat op deze installatie vooral nieuwe uitbreidingen (universiteit) zullen worden aangesloten. De opbrengsten van de Rijksheffingen worden namelijk alleen besteed aan de opheffing van bestaande en directe lozingen op Rijkswateren. Het westelijk deel van Maastricht loost nu nog ten dele rechtstreeks afvalwater op de Jeker en de Maas, omdat de transportriolen naar de aanwezige installatie nog ontbreken. DSM-Chemie loost op de zijrivier de Ur. De lozingsvergunning wordt derhalve niet door het Rijk maar door het Provinciaal Bestuur verleend. Het Rijk is echter als beheerder van de Maas wel zeer geïnteresseerd in de lozing van DSM. Overleg tussen de provincie, de Rijkswaterstaat en DSM-Chemie hebben geleid tot het opstellen van een nieuwe vergunning. De lozing van een aantal stoffen is reeds verminderd en zal in de nabije toekomst nog verder afnemen, door interne maatregelen bij het bedrijf. Door DSM-Chemie wordt tevens de afvalwaterstroom continu bewaakt. Afhankelijk van het Maasdebiet bij Borgharen wordt de zuurgraad van het afvalwater geregeld om te voorkomen dat tengevolge van dissociatie van ammonium een te hoge concentratie (voor vissen giftig) vrij ammoniak optreedt in de Maas. Daarnaast zijn aquaria met vissen aanwezig

die doorgespoeld worden met afvalwater in een bepaalde verdunning. Bij afwijkend gedrag van de vissen, of bij te hoge concentraties aan bepaalde stoffen in de afvalwaterstroom wordt het afvalwater in bufferbassins geleid totdat de oorzaak van de storing is verholpen. Deze werkwijze voldoet goed. Vissterften benedenstreams van de uitmonding van de Ur zijn in het afgelopen (zeer droge) jaar dan ook praktisch niet meer voorgekomen. Een definitieve oplossing, een zuiveringsinstallatie waarbij de stikstofverbindingen omgezet zullen worden in de enige niet schadelijke vorm, namelijk stikstofgas, zal eind 1976 gereedkomen.

Van de zuiveringsinstallatie voor Roermond kan ik op het ogenblik niets zeggen. Het wachten is hier op het (op te richten) zuiveringschap voor Limburg, omdat de lozing van Roermond voor het overgrote deel plaatsvindt op bij de Provincie in beheer zijnde oppervlaktewateren.

Voor de zuiveringsinstallatie Venlo is het basisplan klaar. Het ligt in de verwachting dat deze installatie tegen het einde van 1975 in bedrijf zal zijn.

Red. Bedankt ir. Boom voor het prettige onderhoud en zegt begrepen te hebben dat er enorm veel werk wordt verzet zowel op nationaal als op internationaal niveau voor het verkrijgen en handhaven van een goede waterkwaliteit in de Nederlandse Maas.

Naschrift

Ondanks de openheid van ir. Boom blijft het internationaal overleg over de kwaliteit van het Maaswater voor ons nog steeds in de sfeer van de romantiek. Tastbare cijfers en werkelijk positieve resultaten wilde hij nog niet geven. Ir. Boom voert met zijn groepsgenoten van het R.I.D. en R.I.Z.A. een bijzonder moeilijke strijd.

En daarom willen wij tot slot nogmaals wijzen op een suggestie van de heer Rang, waarin een Nederlandse bijdrage wordt voorgesteld in de stichtingskosten van de rioolwaterzuiveringsinstallatie te Luik (Natuurhistorisch Maandblad 60e jrg., nr. 11/12, blz. 153 en 61e jrg., nr. 2, blz. 30 en 31).

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Heerlen op 2 mei 1972

Dr. Dijkstra toont 2 soorten Judaspenning, nl. de Overblijvende Judaspenning (*Lunaria rediviva*) en de Tweejarige Judaspenning (*Lunaria biennis*). De eerste soort heeft licht-lila bloemen en alle bladeren zijn gesteeld. De plant komt voor aan de rand van beukenbossen in centraal-montaan gebied van Europa, zeldzamer in eikenbossen. Het getoonde materiaal was afkomstig uit Zuid Limburg. De Tweejarige Judaspenning is bekend als tuinplant.

Vervolgens zien we een takje met bes van *Ruscus aculeatus* L., dat door de heer Bult uit Zuid Frankrijk is meegebracht en door Mej. Blankevoort ter vergadering meegenomen. Het betreft hier een struikje dat tot 80 cm hoog wordt. Het heeft groene gegroefde takken die voorzien zijn van afgeplatte (bladachtige) zijtakjes die in een stekelpunt eindigen. De zijtakjes staan in de oksels van kleine bruine blaadjes en staan zo dat de breedte ervan vrijwel loodrecht is geplaatst en het takje dus weinig zonlicht opvangt, zoals we ook zien bij de kompasplanten. De plant komt voor op droge kalksteen rond de Middellandse zee. Door de stand van de bladtakken wordt de verdamping beperkt. De bladtakken dragen eenslachtige bloemen (bloeitijd sept.-mei) en later vuurrode bessen. De plant behoort tot de lalieachtigen, aanverwante planten zijn Asperge en Dalkruid.

Vervolgens toont de heer van Geel enkele Gekuifde Morieljes (*Morchella rimosipes*), die zich van het gewone Morielje (*Morchella esculenta*) onderscheiden door de spits toelopende kleinere hoed, die meer zwartachtig is getint. Beide Morieljes vinden we dit jaar in zeer grote hoeveelheden, wellicht een gevolg van de warme periode in het voorjaar.

Ook medegebracht zijn de sporenaar van de Reuzenpaardestaart (*Equisetum maximum*) en de bloem van de Bostulp (*Tulipa sylvatica*) die bij ons in het wild voorkomt.

Dr. Bruna toont een exemplaar van de Veldkruidkers (*Lepidium campestre*) gevonden op de „Wrakelder-

berm". Het is een plant die groeit op stikstofrijke plaatsen b.v. aan dijken. Vervolgens toont dr. Bruna een publicatie over de hazelmuis van de heer van Laar, waarin talrijke gegevens, vindplaatsen met vermelding van data, alsmede van kaartjes. In 1916 werd in Bingelrade voor het eerst een hazelmuis gevonden (in winterslaap). De hazelmuis is kleiner dan de eikelmuis. Het is een boemdier dat in het donker tussen de takken klautert.

In de Bosrank zijn hangende nesten, bestaande uit dorblad en vruchten van deze klimplant gevonden.

te Maastricht op 1 juni 1972

Na opening van de vergadering waarbij de aanwezigen welkom worden geheten, krijgt Dr. Montagne het woord; hij brengt verslag uit over de onlangs gehouden jaarvergadering van de Milieuraad waarbij aan het slot de heer Iven een interessante voordracht gehouden heeft over het werk van de „Werkgroep voor Natuurbehoud en Milieubeheer van het Stads-gewest Eindhoven". De werkgroep die pas 1½ jaar bestaat, heeft in die korte tijd een reeks opvallende resultaten geboekt, waarbij spr. speciaal de aandacht vestigt op het gehoor dat die werkgroep bij de overheid gekregen heeft voor een alternatief tracé van een nieuw weggedeelte van de E 9 dat aanvankelijk dwars door de Strabechtse heide geprojecteerd was. In een „paarsboek" worden de resultaten van het onderzoek weergegeven.

Met betrekking tot een vraag van de heer van Wouw over gerezen bezwaren tegen het doortrekken van de E 9 naar Luik zegt Dr. Montagne dat het gekozen tracé praktisch langs de spoorbaan komt te liggen hetgeen onder de gegeven omstandigheden gunstig genoemd mag worden.

De heer Wijsen merkt hierbij op dat reeds in 1937 de E 9 langs Amby om geprojecteerd was. De idee was toentertijd doorgaande wegen langs de steden om te leggen. Terecht wordt opgemerkt dat door de sterke groei van steden dit hoogstens voor 25 jaar kan gelden. Desgevraagd legt Dr. Montagne uit wat de taak van de milieuraad is: het is een coördinerende instantie, die een vijftigtal organisaties omvat, maar is

geen uitvoerend orgaan. Zij legt contacten tussen bezorgde groepen. Zo zou spr. graag zien dat zich ook binnen het Genootschap werkgroepen met een speciale opdracht formeerden.

De heer van Geel meent het zo te zien: 1. het signaleren van een bepaald geval b.v. aan het Genootschap aan wie de plannen ontvouwd worden, aanvankelijk nog zonder deskundigen; 2. deskundigen via Milieuraad inschakelen, b.v. om juridisch advies e.d. Bij niet direct succes de kwestie steeds weer opnieuw ter sprake brengen. Als voorbeeld dat acties succes kunnen hebben noemt de heer van Geel dat in Z. O. Drente na ingebruikneming van een waterzuiveringsinstallatie de amfibieën die vrijwel verdwenen waren zich thans weer goeddeels hersteld hebben.

Dr. Montagne brengt de uitbreiding van de Enci ter sprake. Enige jaren geleden heeft een landschapsarchitectenbureau een plan voor de toekomst gemaakt als eenmaal de mergelwinning van de St. Pietersberg ten einde is. Hij acht het een goed onderwerp voor de afdeling Maastricht van het Genootschap om dit plan te bestuderen, aan te vullen of — indien nodig — alternatieven voor te stellen.

De heer Smitshuysen stelt zich staande de vergadering ter beschikking! Dr. Montagne heeft nog een aantal lieden op het oog die hij zal benaderen en samenbrengen. Ook kan men zich hiervoor bij de administrateur de heer Maassen opgeven.

Hierop inhakend deelt de Voorzitter mede dat bij het Genootschap een vlugschrift is binnengekomen, getiteld: Caestert, of te wel: een handleiding voor volksmisleiders, geschreven door Gèr Groothuysen en Mat. Snijders.

Schrijvers stellen de gang van zaken om het zg. bouwvallige kasteel aan de kaak, en breken een lans tot behoud van het unieke natuurgebied op dit deel van de Sint Pietersberg. Reeds in 1953 en later nog in 1964 heeft de Wetenschappelijke Belgisch-Nederlandse Commissie ter bescherming van de Sint Pietersberg op de grote wetenschappelijke waarde van dit terrein gewezen (Brochures no. 2 en 8).

De heer Smitshuysen overhandigt namens de Vereniging tot bevordering van het wetenschappelijk

onderzoek van de St. Pietersberg de volgende statistiek:

Vleermuistellingen seizoen 1971/1972

Groeve	Aantal:
St. Pietersberg: Noordelijk gangenstelsel (1)	20
Zonneberg (8)	31
Slavante (13)	98
Jekerdal : De Scharck (26)	45
Cannerberggroeven (30, 79)	59
Barakkengroeve (83)	120
Gasthuisdelgroeven (36, 37, 38)	10
Kloostergroeve (82)	14
Groeve naast de Koepelgrot (84a)	17
Mussenputgroeve (88)	6
Slangenberggroeve (164)	8
Flesscheberggroeve (143)	12
Totaal vleermuizen (15 groeven)	440

Soort;	Aantal:
Vale vleermuis (<i>Myotis myotis</i>)	9
Watervleermuis (<i>Myotis daubentoni</i>)	186
Meervleermuis (<i>Myotis dasycneme</i>)	33
Baardvleermuis (<i>Myotis mystacinus</i>)	110
Ingekorven vleermuis (<i>Myotis emarginatus</i>)	5
Grootoorvleermuis (<i>Plecotus auritus</i>)	10
Franjestaart (<i>Myotis nattereri</i>)	1
Dwergvleermuis (<i>Pipistrellus sp.</i>)	1
Kleine Hoefijzerneus (<i>Rhinolophus hipposideros</i>)	1
Grote Hoefijzerneus (<i>Rhinolophus ferrum equinum</i>)	1
Langoorvleermuis (<i>Myotis bechsteini</i>)	—
Grijze grootoor (<i>Plecotus austriacus</i>)	—
Door grote hoogte niet nader te determineren	83
Totaal vleermuizen	440

Vleermuistellingen St. Pietersberg seizoen 70/71	185 vleermuizen
Vleermuistellingen St. Pietersberg seizoen 71/72	149 vleermuizen
afname totaal	36 vleermuizen

Er is nog een mededeling ontvangen van de heer Maassen uit Montfort: „Tussen Montfort en Odiliënberg (Waarderweg) werd 29-X-1971 een bunzing doodgereden. Op dezelfde weg werd 17-II-1972 weer een exemplaar slachtoffer van het verkeer. Beide dieren zijn in mijn collectie.

Op 13-IV-1972 werd een halfvolwassen hamster

(*Cricetus cricetus* L.) door een hond doodgebeten tussen Montfort en Putbroek.

De scholekster heeft in 1971 gebroed in de „Peel” te Putbroek (gem. Echt). Op 1 juni werd het nest (een ondiep kuilje met wat steentjes) met één ei in een bietenveld gevonden. De landbouwer, die de hem onbekende vogels reeds vanaf januari geregeld op zijn akkers gezien had, bracht mij bij het nest, dat hij bij schoffelwerkzaamheden gevonden had.

Te Posterholt werd 28-II-1972 het nest van de kievit met één ei gevonden. Deze uitzonderlijke vroege datum lijkt me waard genoteerd te worden!

Te Hertem bij Roermond werd een juveniel wouwaapje doodgevonden (verkeersslachtoffer). De vogel is geprepareerd en in het bezit van de vinder, de heer Simons te Hertem.

In 1971 vond ik op de „Goudberg” te Montfort een twintigtal exemplaren van de Grote Bremraap (*Orobauche Rapum-Genistae* Thuill.).”

De heer Geurts te Echt stuurde over enige ongewone verschijnselen een boeiend verslag in:

„De vrij warme en droge nazomer van 1971, met daarna nog veel zon in november en december, had tot gevolg, dat een tweetal jonge planten (uit zaad gekiemd) van de *Primula elatior* (L.), de langstelige bossleutelbloem, omstreeks Allerheiligen bloemknoppen gingen vormen, eind november begon te bloeien en dat deze bloei, zij het langzaam, doorging tot eind februari 1972. Tijdens de enkele dagen vorst en in de sneeuw bevroren de bloempjes niet (staanplaats binnentuintje Echt). Het zonnige weer van februari en maart deed de groei en de bloei sterk toenemen. Op het ogenblik — mei — staan er dik gezwollen vruchtbeginsels in de bloeiwijze; tevens nog enkele kleine bloempjes. Een merkwaardig geval dus van doorbloeien tijdens een zachte winter (1971-72).

Zeker zeer ongewoon was de vangst van enkele Hymenoptera die normaal op z'n vroegst eind maart verschijnen. Het betreft hier 1 ex. *Andrena tibialis* (K.) ♀, gevangen op 23-II-1971, op bloeiend Kleine Hoefblad op 't Ooster, in het fluviaatiele gebied te Echt. Dr. J. van der Vecht geeft in zijn Hymenop-

tera Anthophila, (Leiden 1928), als vroegste datum voor deze zandbij: voor het ♂ 29-III en voor het ♀ 30-III, dus bijna 5 weken later als het Echter exemplaar.

Tegelijk met deze *Andrena*, die vanwege de opvallend goudgeel gekleurde schenen (*tibiae*) *tibialis* wordt genoemd, troffen we terzelfder plaatse en op dezelfde plant een exemplaar van de fraaie geel en zwarte Koekoeksbij *Nomada lineola* Pz ♂, die ook ruim een maand eerder verscheen dan in de literatuur vermeld staat. Volgens Schmiedeknecht in zijn „Die Hymenopteren Nord- und Mitteleuropas”, is de vliegtijd voor deze nomade de maanden april en mei, hetgeen ik geregeld ieder jaar heb kunnen constateren. De middagtemperatuur op genoemde datum 23-II was ongeveer 11°C.

Men mag veilig aannemen dat de twee exemplaren van deze wilde bijensoorten op zo'n voor de tijd van het jaar vrij warme middag uit hetzelfde nestgangetje gekropen zijn en op het Kleine hoefblad reeds nectar gingen snoepen. *Nomada lineola* parasiteert immers bij *Andrena tibialis*. De twee voornoemden bevinden zich in mijn collectie.

Ongewoon was ook het vroege verschijnen van een 8-tal soorten Voorjaarsuilen, die in groten getale in de Doort op 25 maart verschenen op licht, en waarvan ons lid W. Vranken te Echt enkele exemplaren voor zijn verzameling ving. De vlinders moeten nog gedetermineerd worden.

Nog enige andere mededelingen:

Begin april werd een bisamrat gedood door een inwoner in de buurt van het Bolven te Sleik-Echt. Op 3 mei werd nog een ex. geschoten door de jager J. Houben te Sleik-Echt. Ofwel zijn deze exemplaren afkomstig van de „Bagger” op de Hommelheide te Susteren of uit de oevers van de Vulensbeek te Sleik-Echt. Beide vangsten zijn gemeld aan de politie.

De beverrat komt nog steeds voor in de plassen (oude kleikuilen) ten N. van de Doort. Deze winter werden enkele ex. het slachtoffer van „onverstandige” lieden. We proberen de bezoekers van het viswater in te lichten over het nuttige werk dat deze knaagdieren

doen doordat zij de visrijke Doorderplassen beschermen tegen het dichtgroeien van het viswater.

Tot slot nog een regeltje over de Judaspenning! Tussen een 20-tal rijkbloeiende planten met zoals gewoonlijk roodpaarse bloemen stond in mijn tuin een plant met paarse witgestreepte of langwerpige gevlekte bloemen. Voor 't eerst sinds 20 jaren dat ik bij deze planten, voor de vroege bloei in 't jaar en een droogbouquet, nu een bont exemplaar aantrof. Bekend is dat er exemplaren met witte bloemen voorkomen."

te Heerlen op 6 juni 1972

Na de opening toont en bespreekt Dr. Dijkstra het Vliegenvangertje, *Dionaea muscipula*. Dit plantje komt in Noord Carolina voor op moerassige bodem. Het vormt een bladrozet en is vergelijkbaar met onze Zonnedauw soorten. De bladsteel is wigvormig en verbreed. De bladhelften zijn niervormig en staan onder een hoek van minder dan 90° ten opzichte van elkaar. Ze kunnen door middel van een gewricht samenklappen, waarbij stijve borstelvormige haren op de rand van de helften van het blad als tanden in elkaar grijpen.

Het dichtklappen gebeurt als een vrij grote prooi (pissebed of spin) de lange haren, waarvan er 3 op iedere bladhelft voorkomen, enige keren prikkelt. Het dichtklappen verloopt vrij snel. Kleine diertjes of regendruppels zijn niet in staat de haren voldoende te prikkelen. Het eigenlijke prikkelcentrum bevindt zich aan de basis van deze haren.

De prooi wordt door stoffen, die door klieren afgescheiden worden, verteerd en door het blad opgenomen. Een blad kan slechts enkele malen op boven omschreven wijze fungeren en sterft daarna af, zoals ook bij onze zonnedauw het geval is. In de herfst worden bladeren gevormd zonder vangapparaat, dus eigenlijk alleen uit bladstelen bestaande.

De heer Frijs toont een rijpe vrucht van het wilde-manskruid, *Anemona pulsatilla* en het Esparcette, een plant die gekweekt wordt als groenvoer.

De heer van Geel toont bladgallen op de Esdoorn (*Acer pseudo-platanus*); de generatie met ♂♂ en ♀♀ van deze galwesp wisselt af met een ♀♀ gene-

ratie die in wortelgallen op de Esdoorn leeft. De wortelgallen zitten in dichte kluwen bij elkaar.

Mej. Blankevoort en de heer Coonen hebben gezamenlijk voor een groot aantal planten gezorgd, o.a. Wolfskers (*Atropa belladonna*) en een klein bloeiend stukje van de Moeraswederik (*Lysimachia thyriflora*) waarvan in de laatste uitgave van de flora van Heukels staat, dat deze plant in Zuid Limburg niet meer voorkomt. De vondst is gedaan nabij Heerlen, waar nog enkele andere vindplaatsen zijn.

VRIENDEN DER NATUUR, VENLO

Poging tot behoud van de Knoflookpad (*Pelobates fuscus* Laurenti), 1768, voorkomende in de St. Urbanusbeek te Venlo/Genooi.

De eerste waarneming over het voorkomen van deze zeldzame paddensoort (opgenomen op de lijst van in Nederland uitstervende diersoorten) werd verricht in het jaar 1951, door leden van onze vereniging.

Het bleek, dat in dit jaar een groot aantal larven van deze pad in genoemde beek voorkwamen.

In 1961, stelde het Zoölogisch Museum te Amsterdam in samenwerking met het RIVON (thans RIN) een onderzoek in. Uit het rapport dat werd opgemaakt, ontlenen wij het volgende: het verspreidingsgebied van de *Pelobates* valt samen met het gebied met het gemiddeld dagelijks maximum van de luchttemperatuur gedurende de maand juli van 21.5-22° C.

Het water moet een Cl-gehalte hebben van minder dan 0.1‰ (Redeke 1948).

Grondmengsel is belangrijk voor de instandhouding. Larven hebben voedselrijk water nodig.

Het al of niet voorkomen van hogere planten is niet van belang. Een sterke algenontwikkeling daarentegen is van essentieel belang.

Pelobates is een diersoort, dat in het water veel „vervuiling” — lees eutrofiëring — kan hebben.

In de afzetperiode 1969, 1970 en 1971 werden geen larven meer waargenomen, zodat men mag aannemen, dat in deze periode een verstoring in het milieu heeft plaatsgevonden (water), daar in de omliggende terreinen (losse aspergegrond) niet veel veranderingen hebben plaatsgevonden.

ENIGE VOOR NEDERLAND NIEUWE BLADWESPEN (HYM., SYMPHYTA)

door S. J. VAN OOSTSTROOM (Oegstgeest)

Bij de bewerking van diverse in Nederland verzamelde bladwespen werden door mij weer enige soorten en variëteiten aangetroffen, die nog niet eerder hier te lande werden gesignaleerd. Een vijftal hiervan was in Limburg gevonden. Het zijn de volgende. De gebruikte nomenclatuur is in overeenstemming met die van Benson (1951-1958).

Trachelus tabidus (Fabricius). (Cephalidae-Cephalinae).

Sittard, 10 juli 1942, 1 ♀, leg. Van Ooststroom (coll. v. O.).

Van het geslacht *Trachelus* Jurine, waarvan in de omgrenzing die Benson eraan geeft 2 soorten in West-Europa zijn gevonden, nl. *T. tabidus* (Fabricius) en *T. troglodyta* (Fabricius), werd tot nu toe in de Nederlandse literatuur nog geen vertegenwoordiger opgegeven. Tussen reeds vele jaren geleden door mij verzameld materiaal stond echter nog altijd een exemplaar van *T. tabidus*, gevonden tijdens een van de entomologische excursies die enige Leidse collega's en ik gedurende de eerste oorlogsjaren ondernamen naar Zuid-Limburg (Van Ooststroom, 1943).

De larve van *T. tabidus* leeft op een aantal Gramineae. Zij kan soms schadelijk worden voor diverse graansoorten, als tarwe, gerst en rogge, doch komt ook op wilde grassen voor. Schade erdoor wordt b.v. gemeld uit Zuid-Rusland en uit de Verenigde Staten (Berland, 1947, p. 94). De soort komt voor in West-, Midden- en vooral in Zuid-Europa, in Noord-Afrika en Zuidwest-Azië; zij is ingevoerd en ingeburgerd in Noord-Amerika (Benson, 1951, p. 28).

Strongylogaster xanthoceros (Stephens). (Tenthredinidae-Selandriinae).

Epen (L.), 10 april 1967 (kweek uit dennetakken), 1 ♀, leg. Br. Virgilius Lefebvre (coll. v. O.).

Het geslacht *Strongylogaster* Dahlbom, sensu Benson,

1952, d.w.z. met inbegrip van de geslachten *Pseudotaxonus* Costa en *Tbrinax* Konow omvat een achttal Midden-Europese soorten. Drie daarvan zijn bij ons gevonden, nl. *S. lineata* (Christ), *S. macula* (Klug) en *S. mixta* (Klug), alle drie met op varens levende larven.

De voor Nederland nieuwe *S. xanthoceros* vertoont grote overeenkomst met *S. lineata*, doch is er met behulp van de door Benson (1952, p. 58) opgegeven kenmerken gemakkelijk van te onderscheiden.

De soort komt voor door een groot deel van Europa en door Azië, oostelijk tot China. De larve leeft op de adelaarsvaren, *Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn.

Dicrostema gracilicornis (Zaddach). (Tenthredinidae-Blennocampinae).

Rijckholt, gem. Gronsveld, 25 maart 1967, 1 ♀, leg. Van Aartsen (coll. v. O.).

Het geslacht *Dicrostema* werd door Benson (1952, p. 101) afgescheiden van *Rhadinoceraea* Konow in hoofdzaak op grond van de volgende kenmerken: Vleugels weinig beroekt (bij *Rb.* sterk beroekt). Bovenste gedeelte van de buitenste oogrand met een ondiepe, onderaan niet in een putje eindigende groeve (bij *Rb.* met een diepe, onderaan in een putje eindigende groeve). Achterrand van de slapen gekield (bij *Rb.* niet gekield). Leden der antennen aan hun top niet verbreed (bij *Rb.* iets verbreed). Van de 3 of 4 Europese soorten van het geslacht *Rhadinoceraea* is in Nederland alleen *R. micans* (Klug) aangetroffen.

D. gracilicornis is gevonden in Noord-, West- en Midden-Europa. De larve leeft volgens Benson op het muskuskruid, *Adoxa moschatellina* L.

Macrophya sanguinolenta (Gmelin) var. *trochanterica* (Costa). (Tenthredinidae-Tenthredininae).

De naam *M. sanguinolenta* (Gmelin) komt in de Nederlandse literatuur voor het eerst voor bij Betrem (1933). Typische exemplaren hebben een geheel zwart achterlijf en zwarte tarsleden aan het achterste pootpaar. Bij de var. *trochanterica* zijn de middelste achterlijfssegmenten aan de zijden wit gevlekt. Een

dier van Bemelen, een ♀, verzameld op 30 mei 1943 door Holthuis en Vervoort (coll. v. O.) bezit deze wit gevlekte achterlijfssegmenten. Onder materiaal, dat in de Nederlandse literatuur als *Macrophya quadrimaculata* F. wordt aangeduid zullen bij nader onderzoek nog wel meer exemplaren van deze variëteit worden aangetroffen.

Macrophya sanguinolenta (Gmelin) var. *poecilopus* (Aischinger). (Tenthredinidae-Tenthredininae). Hierbij zijn de middelste achterlijfssegmenten eveneens wit gevlekt terwijl bovendien 3 leden van de achterste tarsen wit zijn. Van deze variëteit bevinden zich 2 ♀♀, verzameld in het Cannerbos, gem. Maastricht door Br. Virgilius Lefeber, in mijn collectie.

Summary

Records of sawflies, collected in the province of Limburg and new to the fauna of the Netherlands: *Trachelus tabidus* (Fabricius), *Strongylogaster xanthoceros* (Stephens), *Dicrostema gracilicornis* (Zadach), *Macrophya sanguinolenta* (Gmelin) var. *trochanterica* (Costa), and *M. sanguinolenta* (Gmelin) var. *poecilopus* (Aischinger).

Literatuur

- Benson, R. B., 1951-'58. Hymenoptera, 2. Symphyta, in Handbooks for the identification of British insects VI, 2 (a-c). London.
- Berland, L., 1947. Hyménoptères Tenthredoïdes, in Faune de France 47. Paris.
- Betrem, J. G., 1933. De bladwespen van Meijndel, 23e mededeeling van de Commissie. De Levende Natuur 37, p. 376-383.
- Ooststroom, S. J. van, 1943. Aanteekeningen over Syrphidae, I. Syrphidae uit Zuid Limburg. Entom. Ber. Amsterdam 11, p. 137-143.

EUROPEES PROTEST TEGEN BELGISCHE VOGELVANGST

Daar de in het wild levende vogels bij hun verplaatsingen, evenals bij de jaarlijkse voorjaars- en najaars-trek, aan geen landsgrenzen gebonden zijn, is vogelbescherming in de eerste plaats een zaak van internationale solidariteit.

Het Europees Coördinatiecomité tegen de Vogelvangst, dat belangrijke natuur-, dieren- en vogelbeschermingsverenigingen van België, Duitsland, Frankrijk, Luxemburg, Nederland en Zwitserland groepeerd, en de steun geniet van alle Europese natuurbeschermingsorganisaties, streeft in internationaal verband naar een degelijke bescherming van de Europese avifauna.

In het kader van een verantwoorde natuur- en vogelbescherming in internationaal verband, heeft het Europees Comité de Belgische minister van Landbouw om de spoedige afkondiging van volgende wettelijke maatregelen verzocht:

1. afschaffing vogelvangst;
2. schietverbod op lijsterachtigen;
3. correctionnalisering van de bestraffing (artikel 31 van de Jachtwet en wet op de Benelux-Conventionie);
4. de officiële aanstelling van gediplomeerde controleurs-vogelbescherming met het statuut van boventallig boswachter, naar het voorbeeld van de wachters van de Koninklijke Sint-Hubertus Club.

B. ROEYERS
Algemeen Secretaris.

Europees Coördinatiecomité tegen de vogelvangst.
Nachtegaalstraat 60 bis, Utrecht (Ned.)
Lucas Henninckstraat 42, Wilrijk B. 2160. (België)

